

Śródka, Andrzej

Sprawozdanie z działalności statutowej Instytutu Historii Nauki w roku 1999

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 45/2, 145-157

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ
INSTYTUTU HISTORII NAUKI
W ROKU 1999

PRACE BADAWCZE

W roku sprawozdawczym 1999 prowadzono prace badawcze w następujących dziedzinach:

1. Naukowe i kulturowe dziedzictwo średniowiecznej Europy,
2. Renesansowe spory o metodologię nauk matematyczno-przyrodniczych – modele, autorytety a doświadczenie,
3. Polska myśl naukowa i społeczna w dobie oświecenia,
4. Edukacja i społeczeństwo w Polsce w kontekście europejskim w XV–XX wieku
  - kultura i oświata okresu staropolskiego,
  - przemiany środowisk akademickich i kształcenia w Europie i w Polsce w czasach nowożytnych,
  - polskie środowiska naukowe na obczyźnie,
  - organizacja badań i instytucjonalne powiązania z nauką europejską,
5. Nauki o życiu w kulturze europejskiej
  - teorie medyczne XVIII–XX wieku,
  - adaptacja człowieka w ujęciu ekologicznym i farmakologicznym,
6. Historia techniki,
7. Nauka i kultura w aspekcie metodologicznym i filozoficznym.

1. Naukowe i kulturowe dziedzictwo średniowiecznej Europy

Jerzy B u r c h a r d t przygotował wydanie krytyczne części I *Aggregatum medicinarum simplicium* Tomasz z Wrocławia, z niepełnym jeszcze komentarzem egzegetycznym (luki wypełni się na podstawie kwerend w rękopisach bibliotek Erfurtu, Brukseli, Londynu i bibliotek krajowych), wykazując znaczenie tego dzieła dla początków farmakognozji w Polsce i Czechach; ponadto kontynuował badania porównawcze nad tradycją rękopiśmienną Witelona. Oddał do druku w „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny“ pracę prezentującą ocenę stanu medycyny w XI wieku, dokonaną przez egipskiego lekarza – Alego ibn Ridwana. Małgorzata F r a n k o w s k a - T e r l e c k a analizowała pojęcie Natury i wizję powstawania świata w XII-wiecznym poemacie Bernarda

Silvestrisa *De mundi Universitate* oraz zagadnienie stworzenia człowieka i jego związków ze wszechświatem w tekstach przedstawicieli Szkoły w Châtres. Przygotowała do druku (w ramach kierowanego przez siebie „grantu“ KBN-owskiego) tom II *Antologii tekstów filozoficznych średniowiecza* oraz przygotowała konspekt książki popularnonaukowej na temat historii encyklopedii starożytnych i średniowiecznych. Jacek S o s z y ń s k i dokonał szczegółowego rozpoznania rękopisu z Biblioteki Św. Marka w Wenecji, należącego w połowie XV w. do profesora Akademii Krakowskiej Mikołaja Tempelfelda i wykazał znaczenie tego zabytku dla lepszego poznania dziejów Śląska i jego związków z krakowskim środowiskiem naukowym tamtej epoki. Oddał do druku cztery j artykuły, w tym pracę o przywileju Janusza Starszego dla mieszczan czerskich, złożoną w wydawnictwach Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, dwie recenzje i jeden przekład na język angielski o archiwach wielkich rodów magnackich w Polsce. Anna W o ł o s z y n o w a ukończyła przekład z greckiego i łacińskiego *Ekonomiki* Arystotelesa i kontynuuje na tej podstawie badania nad recepcją tego dzieła w Europie od średniowiecza do baroku.

2. Renesansowe spory o metodologię nauk matematyczno-przyrodniczych – modele i autorytety a doświadczenie

Michał K o k o w s k i dokonał źródłowej analizy genezy poglądów naukowych jednego z najśłynniejszych historyków i filozofów nauki II połowy XX wieku – Thomasa S. Kuhna, w , tym jego przedstawienia rewolucji kopernikańskiej. Przekazał do druku swą rozprawę doktorską oraz uwagi do referatu prof. Staruszkiewicza o absolutności prawdy odkrywanej przez fizykę. Grażyna R o s i ń s k a przygotowała do druku edycję dwóch renesansowych pism matematycznych Marcina Króla z Żurawicy, uzupełniającego nauczanie geometrii euklidesowej w Akademii Krakowskiej oraz traktatu erfurckiego z ok. 1460 r. o interpretacji arytmetycznej geometrycznego modelu ruchu planet. Zanalizowała także zachowany we Florencji traktat trygonometryczny Giulia C. Luchiniego jako dowód wczesnej recepcji dzieł astronomicznych Kopernika.

3. Polska myśl naukowa i społeczna w dobie oświecenia

Paweł K o m o r o w s k i kontynuował prace nad rozprawą habilitacyjną, dotyczącą wpływu brytyjskich historyków doby oświecenia na polskich autorów czasów stanisławowskich. Wykazał m.in. oddziaływanie prac W. Robertsona na piarstwo historyczne K. Skrzetuskiego Wpływ ten dotyczył koncepcji postępu w dziejach Europy oraz roli historii w kształtowaniu postaw moralnych i obywatelskich wśród czytelników. Jarosław K u r k o w s k i w ramach przygotowywanej

rozprawy habilitacyjnej - dotyczącej historiografii czasów saskich – przeprowadził kwerendę w rękopiśmiennych zbiorach bibliotek wileńskich. Zanalizował również prace historyczno-genealogiczne powstałe w kręgu polskich magnatów tamtej epoki. Michał P ę d r a c k i gruntownie zanalizował zagadnienie korzystania z *P:blii* jako źródła historycznego w polskich książkach szkolnych w epoce oświecenia, weryfikując obowiązujące w dotychczasowej literaturze przedmiotu poglądy. Irena S t a s i e w i c z - J a s i u k o w a opracowała i przekazała do druku w polsko-włoskiej księdze jubileuszowej, dedykowanej ks. Ludwikowi Grzebieniowi SJ, artykuł pt. *O współpracy jezuicko-pijarskiej w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych*. Głównym zamierzeniem autorki było przedstawienie się zakorzenionemu w Polsce stereotypowi widzenia stosunków jezuicko-pijarskich przede wszystkim przez pryzmat ich animozji w walce o priorytet w edukacji narodowej; poza tym napisała i przekazała do druku na zamówienie czeskich historyków nauki (Society for the History of Science and Technology) artykuł *De l'histoire de la mathématisation des sciences au Siècle des Lumières*, ukazując w jaki sposób i dzięki komu charakterystyczny dla wieku oświecenia nurt, preferujący rozumowanie „more geometrico“ i „more algebraico“ przechodził od nauk ścisłych do nauk społecznych.

4. Edukacja i społeczeństwo w Polsce w kontekście europejskim w XV–XX wieku

Mariusz A f f e k badając koncepcje prawne i pedagogiczne Tadeusza Czackiego w odniesieniu do mniejszości narodowych, wykazał jego wybitnie postępowe i nowoczesne propozycje w odniesieniu do zatrudniania, równouprawnienia i osiedlania się Żydów w Królestwie Polskim; odnalazł przy tym w Centralnym Historycznym Archiwum Państwowym w Kijowie nieznanne dokumenty po następcy Czackiego na urzędzie wizytatora – Antonim Kamińskim, szczególnie ważne dla pełnego poznania systemu wychowawczego w Królestwie w połowie XIX wieku. Kalina B a r t n i c k a badała powstawanie nowoczesnej koncepcji uniwersytetu europejskiego głównie w Niemczech) na przełomie XVIII i XIX wieku, kontynuowała prace nad środowiskiem młodzieży studiującej w Uniwersytecie Wileńskim w I połowie XIX wieku, a wraz z Tadeuszem B i e ń k o w s k i m ukończyła opracowanie polskiej edycji ważnego dla rozwoju pedagogiki dzieła jezuickiego *Ratio atque institutio studiorum*. Oddała do druku pięć artykułów, w tym dwa (o reformach uniwersyteckich w Niemczech i o wychowaniu w rodzinie ziemiańskiej w zaborze rosyjskim) dla dużych wydawnictw: KUL-u i WSP w Bydgoszczy. Tadeusz B i e ń k o w s k i przygotował ponadto do druku tekst łaciński i własny pierwszy polski przekład *O doskonałym senatorze Wawrzyńca Goślickiego oraz książkę Przyroda rodzima w opinii*

polskich pisarzy i artystów; ukończył także redakcję dzieła o roli szkoły i kształcenia w różnych kręgach społecznych w XV–XVIII wieku.

Katarzyna D o r m u s rozpoczęła zbieranie materiałów dotyczących roli kobiet i ruchu kobiecego w Galicji i Królestwie Polskim tak na niwie kulturalnej i społecznej, jak i edukacyjnej i naukowej. Henryka H o ł d a - R ó z i e - w i c z kontynuowała prace dotyczące życia i działalności Józefa Supińskiego, oceniając zwłaszcza znaczenie jego idei w historii myśli ekonomicznej w Polsce w kontekście rozwijającej się ekonomii europejskiej. Oddała do druku w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki“ artykuł o J. Supińskim i pierwszej koncepcji uprawiania socjologii w Polsce. Małgorzata M a l e w i c z opracowywała niepublikowaną dotąd korespondencję Marii Skłodowskiej-Curie i Ireny Joliot-Curie po 1914 roku oraz współpracowała w edycji tekstu *Folia Gertrudiana z Psalterza Egberta*. Aldona E r t m a n przygotowywała opis materiału geograficzno-topograficznego *Atlasu Królestwa Polskiego z 1842 r.* i *Topograficznej Karty Królestwa Polskiego z 1843 r.* Jozef M i ą s o kontynuował badania nad wybranymi problemami edukacji na ziemiach polskich w okresie zaborów oraz badania nad dziejami edukacji w Polsce, zwłaszcza w II Rzeczypospolitej (funkcjonowanie poszczególnych ogniw systemu edukacyjnego, zakres dostępności do oświaty w zależności od płci i sytuacji materialnej, rozwój nauk pedagogicznych w tym okresie); ponadto ukończył prace nad rolą Konwiktu im. Szaniawskich w Łukowie w edukacji drobnej szlachty podlaskiej w XIX wieku. Oddał do druku dwa artykuły (pracę o Konwikcie im. Szaniawskich do księgi jubileuszowej prof. S. Litaka i wspomnienie o prof. Janie Dobrzańskim do księgi jubileuszowej uczniów szkół lubelskich) oraz recenzję *Słownika pedagogów polskich* pod red. W. Bobrowskiej-Nowak i D. Dryndy. Artur N o j s z e w s k i kontynuował badania związane z pracą dokorską na temat dziejów hungaryzacji polskiej, odtwarzając ćwierćwiecze istnienia Katedry Filologii Węgierskiej w Uniwersytecie Warszawskim. Jan P i s k u r e w i c z zajmował się w dalszym ciągu działalnością propagatorską i popularyzatorską Artura Wołyńskiego we Włoszech oraz podjął badania nad działalnością organizacyjno-naukową na forum międzynarodowym Marii Skłodowskiej-Curie. Karolina T a r g o s z opracowała kolejne rozdziały swej książki o kronikarkach zakonnych w Polsce w XVII wieku i ich kronikach, w których ukazała warunki bytowania i wędrówki sióstr benedyktynek, karmelitanek i norbertanek w czasie napadów kozackich, najazdu szwedzkiego i wojen w końcu XVII wieku oraz dzieje fundacji i reform podupadających podczas reformacji klasztorów. Oddała do druku w księdze pamiątkowej prof. S. Grzybowskiego artykuł o „powieściowym“, „filmowym“ i „historycznym“ powrocie Jana Kazimierza ze Śląska do Polski. Adam M a t u s z e w s k i kontynuował współpracę z Uniwersytetem w Sheffield nad przygotowaniem do druku znajdującej się tam korespondencji Jana Jonstona z Samuelem Hartlibem. Jerzy R ó z i e w i c z kontynuował prace nad

dziejami Polaków w Cesarskim Uniwersytecie Kazańskim i uzupełniał kartotekę Polaków związanych z Ryskim Instytutem Politechnicznym w latach 1862–1918. Oddał do druku artykuł o początkach Pracowni Radiologicznej TNW oraz trzy recenzje. Joanna S c h i l l e r zbierała materiały do dziejów Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, przede wszystkim prace na temat teoretycznych koncepcji organizacyjnych uniwersytetów europejskich, literaturę pamiętnikarską i źródła z zasobów archiwalnych. Oddała do druku recenzję książki M. Surdackiego o Szpitalu Św. Ducha w Rzymie. Wojciech S o k o ł o w s k i kontynuował pracę nad swą rozprawą habilitacyjną, dotyczącą wykształcenia sekretarzy królewskich w latach 1575–1648. Witold S y g o c k i rozpoczął zbieranie materiałów do pracy na temat genezy i dalszej działalności dzisiejszego Instytutu Historii Nauki PAN. Ryszard T e r l e c k i ukończył monografię Uniwersytetu Łatającego i Towarzystwa Kursów Naukowych (1977–1981) oraz dużą pracę na temat działalności oświatowej „Solidarności“ i opozycji politycznej w latach 1980–1981; rozpoczął jednocześnie przygotowania do opracowania konspiracyjnej i niezależnej działalności oświatowej w latach 1982–1989. Wiesława W e r n e r o w a opracowała skorowidze osobowy, geograficzny i bibliograficzny do kartografii XIX wieku B. Olszewicza, przedstawiła opracowanie na temat opisów topograficznych parafii, jako źródła w geografii i historycznej i zebrała materiały do studiów porównawczych szkiców kartograficznych K. de Pertéesa i K. Kluka. Oddała do druku opracowanie tomu III (skorowidze) *Kartografii polskiej XIX wieku* B. Olszewicza i artykuł do księgi jubileuszowej prof. S. Litaka o szkicach kartograficznych K. de Pertéesa.

5a. Nauki o życiu w kulturze europejskiej - teorie medyczne XVIII-XIX wieku

Jaromir J e s z k e kontynuował badania nad dziejami polskiej historiografii medycznej ze szczególnym uwzględnieniem jej cech związanych ze współczesnym paradygmatem medycznym i z wyzyskaniem - po raz pierwszy na gruncie badań w tym zakresie - niektórych założeń tzw. teoretycznej historii nauki (koncepcje metodologiczne poznańskiej szkoły badań nad kulturą) wraz, m.in., z Andrzejem Ś r ó d k ą opracował założenia teoretyczne dziejów syntezy polskiej kultury medycznej oraz przygotowywał program i założenia teoretyczne polsko-niemieckich badań dotyczących dziejów tzw. lecznictwa naturalnego na obszarze Saksonii i Polski Zachodniej w XIX i XX wieku. Bożena P ł o n k a - S y r o k a zakończyła prace nad dysertacją habilitacyjną na temat niemieckiej medycyny nurtu „romantycznego“ i polskiej recepcji jej doktryn. Andrzej Ś r ó d k a ukończył tom IV książki *Uczeni polscy XIX–XX stulecia* oraz cykl publikacji na temat działalności naukowej i klinicznej Leona Kryńskiego,

będących uzupełnieniem dotychczasowych dokonań na temat historii chirurgii warszawskiej w XIX i I połowie XX wieku. Bożena U r b a n e k pracowała nad kolejnymi częściami pracy na temat ewolucji opieki nad chorym w XVIII i XIX wieku, która jest w zamierzeniach podstawą jej przewodu habilitacyjnego i nad formami kształcenia położnych w Wilnie w latach 20. bieżącego stulecia oraz przeprowadziła rozważania językowe nad zagadnieniem miłosierdzia w opiece nad chorymi w perspektywie historycznej; prowadzi przy tym stałe prace redakcyjne nad kolejnymi zeszytami *Słownika biograficznego polskich nauk medycznych XX w.*

5 b. Nauki o życiu w kulturze europejskiej – adaptacja człowieka w ujęciu ekologicznym i farmakologicznym

Iwona A r a b a s , po odbyciu krótkiego stażu naukowego w klinice i aptece Kampo w Nishinomiya, zajmowała się współczesnym stosowaniem medycyny Kampo w Japonii oraz prowadziła studia porównawcze lecznictwa sake i polskich tradycji leków ludowych; poza tym zbierała materiały na temat apteczek dworskich w Polsce przełomu XVIII i XIX wieku. Barbara K u ź n i c k a – na podstawie piśmiennictwa obcojęzycznego przeprowadziła analizę rozwoju etnobotaniki na świecie w mijającym stuleciu; kontynuowała podjęte wcześniej badania nad zagadnieniem powstania warszawskiej i wileńskiej szkoły farmakognostycznej na początku XIX wieku. Z tematem tym korespondowały prace prowadzone przez Halinę L i c h o c k ą w zakresie historii chemicznego poszukiwania leków w surowcach roślinnych. Anna T r o j a n o w s k a , poszukując materiałów na temat zastosowania grzybów w lecznictwie polskim XIX wieku, przeprowadziła kwerendy wybranych czasopism etnograficznych oraz źródeł farmakopealnych; rezultatem tych poszukiwań były dwie publikacje i referat. Problematyką dziewiętnastowiecznych poloników farmaceutycznych zajmowała się Beata W y s a k o w s k a ; efektem jej wyjazdów badawczych do Wilna i Dorpatu są bogate materiały dotyczące danych biograficznych profesorów oraz współpracy naukowej polsko-estońskiej w dziedzinie farmacji.

6. Historia techniki

Halina L i c h o c k a zanalizowała rękopisy dotyczące działalności naukowej (w tym głównie z zakresu chemii fizycznej i technologii chemicznej) Ignacego Mościckiego w Szwajcarii po 1939 r. (artykuł przekazany do druku w „Review of History of Technics“). Bolesław O r ł o w s k i opublikował książkę *Technika* w ramach serii Ossolineum „Zrozumieć Europę“ mającą cechy zarówno pracy popularnonaukowej, jak i ważnej syntezy źródłowej; zebrał też materiały

do opracowania kwestii polskiego wkładu intelektualnego w wysiłek zbrojny państw sprzymierzonych przeciw państwom Osi podczas II wojny światowej.

7. Nauka i kultura w aspekcie metodologicznym i filozoficznym

Marek T r o s z y ń s k i sporządził koncepcję popularnonaukowego wydania *Pism Wszystkich J. Słowackiego* - pierwszej edycji, która po 40 latach wykorzystuje ustalenia zawarte w wydaniach J. Kleinera i J. Krzyżanowskiego, i która zarazem opiera się na najnowszych, osiągnięciach teorii literatury i edytorstwa. Wiesław W ó j c i k kontynuował badania nad związkami między koncepcją prawdy wg Ch. Peirce'a, a zmianą modelu racjonalności w nauce pod koniec XIX wieku oraz podjął prace nad analizą nieświadomości jako kategorii filozoficznej (zwłaszcza na podstawie poglądów Leibniza). Oba problemy zostały przygotowane w formie artykułów, oddanych do druku. Stefan Z a m e c k i dokonywał ostatnich prac redakcyjnych przed wydaniem książki o empirycznych i teoretycznych podstawach powstania koncepcji atomistyczno-molekularnych w chemii oraz w Wielkiej Brytanii zbierał materiały do książki o problematyce filozoficzno- i historycznonaukowej w pracach W. Whewella.

WYMIANA ZAGRANICZNA

Informacja o bezpośredniej współpracy Instytutu Historii Nauki z zagranicznymi partnerami

Umowy o współpracy bezpośredniej:

– Instytut Historii Litwy Republiki Litewskiej

Współpraca z Instytutem Historii Litwy (w ramach umowy bezpośredniej) dotyczyła w 1999 r. związków naukowych i kulturalnych Polski i Litwy, nauki w Uniwersytecie Wileńskim, dorobku wychowanków Uniwersytetu oraz jego roli dla nauki i kultury Polski i Litwy. W wymianie brało udział 5 osób.

Współpraca bezumowna:

– Instytut Sudhoffa, Lipsk

Efektom współpracy było zaproszenie na kolejny pobyt naukowo-badawczy do Lipska i Drezna w 1999 r. oraz uczestnictwo w międzynarodowym programie badawczym (B. Płonka-Syroka: Związki między medycyną niemiecką a rosyjską w XVIII–XIX w.).

– Bibliothèque Nationale de France. Archivées Curie (M. Malewicz)

– Yale University

Kontynuacja badań dokumentów klinowych o treści astronomicznej i astrologicznej (I. Żbikowska)

– Współpraca PAN – CNRS (J. Piskurewicz)

Kwerenda w Archiwum UNESCO dotycząca działalności organizacyjnonaukowej Marii Skłodowskiej-Curie, przede wszystkim w ramach Międzynarodowej Komisji Współpracy Intelktualnej przy Lidze Narodów (także kwerenda w Bibliotece Narodowej w Paryżu i w Bibliotece Polskiej).

Stała współpraca:

– Niemiecki Ośrodek Badań nad Oświeceniem w Hall

– Instytut Historyczny Towarzystwa Jezusowego w Rzymie

– Wydział Historii Kościoła Akademii Papieskiej w Rzymie

– Revista Analecta Calasantiana w Salamance

(I. Stasiewicz-Jasiukowa)

– Japonia, Konan Women's University, program stypendialny, tradycyjne japońskie leki – Kampo. Wynik współpracy: 1 wspólna publikacja (I. Arabas)

Informacja o współpracy realizowanej na podstawie centralnie rozdzielanych limitów wymiany bezdewizowej

British Academy (S. Zamecki); Cambridge Edinburgh, Londyn,

Japonia (I. Arabas)

CNRS (J. Piskurewicz)

Litewska Akademia Nauk ((3. Wysakowska, B. Płonka-Syroka, J. Kurkowski)

Szwedzka Akademia Literatury, Historii i Nauk Antycznych (G. Rosińska)

Ukraińska Akademia Nauk (M. Affek)

Przeprowadzono kwerendy archiwalne i biblioteczne dotyczące tematów:

1) Spuścizna pisarska Williama Whewella.

2) Korespondencja Marii Skłodowskiej-Curie

3) Źródła kopernikańskie w Szwecji: księgozbiór matematyczny i astronomiczny Kopernika.

4) Koncepcje prawno-historyczne i wychowawcze Tadeusza Czackiego (1765–1813).

5) Działalność Stanisława Batys Gorskiego.

6) Badania źródeł do dziejów medycyny pierwszej połowy XIX w.

7) Edytorstwo źródeł historycznych i historyczno-prawnych.

Wymiana osobowa

Wymiana osobowa objęła 21 osób – 17 wyjazdy i 4 przyjazdy.

(Poza wymienionymi umowami wymiana osobowa realizowana jest w miarę możliwości również w drodze bezpośrednich ustaleń z placówkami zagranicznymi.)

Ocena merytoryczna i wnioski

Instytut utrzymał dotychczasowe naukowe kontakty zagraniczne (bezumowne), zwiększył dotychczasową działalność publikatorską, bierze duży – w miarę swoich możliwości – udział w pracy dydaktycznej i popularyzatorskiej.

Wyniki współpracy międzynarodowej pracowników IHN w roku 1999 potwierdziły znaczenie i potrzebę intensyfikacji kontaktów z nauką światową.

Oczywista pozostaje konieczność zwiększenia funduszy przeznaczonych na sfinansowanie badawczych wyjazdów zagranicznych pracowników PAN.

Niezbędne jest również stwarzanie szerszej możliwości bezpośrednich kontaktów z instytucjami współpracującymi z PAN w ramach umów międzynarodowych wraz ze znacznym uproszczeniem związanych z tym formalności.

ZESPOŁY

W roku sprawozdawczym aktywnie działały zespoły m. in. historii nauk medycznych i historii kartografii. Działalność zespołów odzwierciedlają publikacje i sesje naukowe.

SESJE I KONFERENCJE

- 1) Kontekst odkrycia w dziejach dziedziny nauki (zespół prof. S. Zameckiego wraz z IFiS PAN), comiesięczne posiedzenia seminaryjne o zasięgu ogólnopolskim.
- 2) Życie w intelektualnej aktywności – w pierwszą rocznicę śmierci prof. Zdzisława Libery (Zakład Historii Nauk Społecznych), Warszawa 23 marca.
- 3) Geneza założenia Towarzystwa Naukowego im. Księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego w Lipsku (Zakład Historii Nauk Społecznych), Warszawa 23 września.
- 4) O współpracy jezuitów i pijarów w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych 1775–1792 (Zakład Historii Nauk Społecznych), Warszawa 24 listopada.
- 5) Wileńskie środowisko lekarskie w XIX i XX wieku (Zakład Historii Medycyny), Warszawa 10 grudnia.

Pracownicy Instytutu wzięli czynny udział w konferencjach:

międzynarodowe: XIX Bałtycka Konferencja Historii Nauki, Wilno-Kowno 15–17.I (J. Jeszke), International Workshop on History, Anthropology and Epistemology of Medicine, Senigallia k/Acony 20–21.XI (J. Jeszke), Congressus

Internationalis Historiae Pharmaciae, Firenze 20–23.XI (I. Arabas, H. Lichocka), VIII Sympozjum Historii Farmacji z okazji 70-lecia Zjazdu Aptekarzy Słowiańskich (I. Arabas), konferencja „Farmacja w Europie Środkowo-Wschodniej“ (I. Arabas), III Międzynarodowa Konferencja Historii Chemii i Przemysłu Chemicznego, Budapeszt (H. Lichocka), Walne Zebranie Federacji Europejskich Towarzystw Chemicznych, Budapeszt (H. Lichocka), Deutsch-russische Beziehungen in der Medizin (B. Płonka-Syroka), Współczesne kierunki badań polskiej i litewskiej historii medycyny (B. Płonka-Syroka), Medizin und Judentum 5. Medizinhistorisches Kolloquium (B. Płonka-Syroka), Sympozjum ICOHTEC (B. Orłowski), Litwa na mapie Europy Słowackiego, Wilno (M. Troszyński), „Zawisza Czarny – rycerz średniowiecznej Europy“, Fryburg (M. Troszyński), Cracovian professor and clergy and the Carthusians in the fifteenth century (J. Soszyński). **krajowe:** XVI Powszechny Zjazd Historyków we Wrocławiu (B. Płonka-Syroka, B. Orłowski, A. Śródka, W. Wernerowa).

CZŁONKOSTWA W MIĘDZYNARODOWYCH TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH

K. B a r t n i c k a : International Standing Conference for the History of Education,

J. B u r c h a r d t : czł. Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale,

M. F r a n k o w s k a - T e r l e c k a : czł. Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale i International Society for the History of Rhetoric,

J. J e s z k e : Deutsch-Polnisch Gesellschaft für Geschichte der Medizin, European Association for the History of Medicine and Health,

B. K u ź n i c k a : czł. rzecz. Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie i czł. koresp. Arbeitsgemeinschaft Ethnomedizin,

H. L i c h o c k a : czł. rzecz. Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie,

J. M a l i c k i : International Advisory Board (przy Association for Studies of Nationalities),

J. M i ą s o : czł. International Standing Conference for the History of Education,

B. O r ł o w s k i : czł. Międzynarodowego Komitetu Historii Techniki (ICOHTEC),

B. P ł o n k a - S y r o k a : Deutsch-Polnisch Gesellschaft für Geschichte der Medizin.

G. R o s i ń s k a : czł. koresp. Académie Internationale d'Histoire des Sciences, czł. International Union of Astronomy i Société pour l'Étude de la Philosophie Medievale, International Union of Astronomy,

I. S t a s i e w i c z - J a s i u k o w a : przew. Sekcji Historii Nauki Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki, czł. hon. Societatis Historiae Scientiarum nec non Rerum Technicarum Indagandae apud Academiam Scientiarum Bohemoslovacam i bułgarskiego Tow. Historii i Teorii Nauki, czł. Komitetu Narodowego ds. Międzynarodowej Rady Unii Narodowych,

A. Ś r ó d k a : delegat Polski do Międzynarodowego Tow. Historii Medycyny oraz czł. zw. Tow. Naukowego Warszawskiego,

B. U r b a n e k : European Association for the History of Psychiatry oraz International Association of Nurses.

STOPNIE AKADEMICKIE. DYDAKTYKA

Centralna Komisja ds. Tytułu i Stopni Naukowych zatwierdziła, nadany przez Radę Naukową, stopień naukowy doktora habilitowanego doktorowi Andrzejowi Biernackiemu.

Rada Naukowa zatwierdziła stopień doktora nauk historycznych mgr Magdalenie Mularczyk.

Rada Naukowa Wydziału Humanistycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy nadała mgr. Adamowi Matuszewskiemu stopień doktora nauk humanistycznych. Przyznano 4 stypendia habilitacyjne i 1 doktorskie.

Działalność dydaktyczną prowadziło 17 osób w 8 wyższych uczelniach: w Warszawie, Krakowie, Lublinie Poznaniu, Pułtusku, Siedlcach, Rzeszowie i Bielsku-Białej.

PROJEKTY BADAWCZE (GRANTY KBN)

– realizowane poprzez Instytut

Medycyna niemiecka nurtu niematerialistycznego i polska recepcja jej teorii i doktryn w XIX w. (kier. B. Płonka-Syroka);

– realizowane poza Instytutem

Antologia tekstów filozoficznych średniowiecza (M. Frankowska-Terlecka)

Kadry dla nauki w Polsce: Stan i perspektywy (J. Piskurewicz)

NAGRODY

W okresie sprawozdawczym troje pracowników zostało wyróżnionych prestiżowymi nagrodami:

prof. dr hab. Kalina B a r t n i c k a za książkę *Wychowanie patriotyczne w szkołach Komisji Edukacji Narodowej* otrzymała nagrodę naukową I stopnia im. Ireny i Franciszka Skowyrów przyznaną przez Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL.

mgr Jan M a l i c k i za całokształt działalności w tym za działalność w Studium Europy Wschodniej i redagowanie pisma „Przegląd Wschodni“ otrzymał nagrodę im. Jerzego Łojka przyznaną przez Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku

dr Adam M a t u s z e w s k i za książkę *Odrębność i stereotypowość życia umysłowego w Lesznie w XVII w.* otrzymał I nagrodę w konkursie na prace z zakresu historii regionalnej, przyznaną przez Komisję XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, Wrocław 1999 r.

INFORMACJE OGÓLNE

Stan osobowy w końcu roku wynosił 52 osoby, w tym 41 pracowników naukowych.

Spośród pracowników naukowych odeszło 3 adiunktów: 1 na emeryturę, 1 do innego pracodawcy, 1 na urlop bezpłatny.

Instytut należy do kategorii II-giej w systemie klasyfikacji KBN. Dotacja KBN na działalność statutową wynosiła 1 978 851 zł (w roku 1998 – 1 728 900).

Na tzw. działalność ogólnotechniczną, obejmującą m.in. koszty druku książek i czasopism, Instytut uzyskał 14 000 zł.

Wydawnictwo Instytutu Historii Nauki

Opublikowano łącznie 11 pozycji, w tym w y d a w n i c t w a c i ą g ł e i c z a s o p i s m a : „Analecta“ z. 1/1999, „Kwartalnik HNiT“ nr 3/4/1998, 1, 2/1999, „Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny“ t. V z. 2/98 i t. VI z. 1/99, „Słownik biograficzny polskich nauk medycznych“ t. II z. 2/99, „Organon“ nr 26/27, k s i ą ż k i : *Historia Nauki Polskiej. Nauki Filologiczne* (red. kolegium), *Historia Leków Naturalnych* t. V (red. B. Kuźnicka), Michał Zgórzak *Grzegorz z Arezzo. Z dziejów średniowiecznych poglądów na wojnę domową.*

Pracownicy Instytutu opublikowali łącznie 69 prac naukowych, w tym 4 książki, Ponadto w dorobku pracowników naukowych Instytutu znalazły się publikacje popularne, artykuły prasowe i inne.

Dyrekcja Instytutu za najważniejsze osiągnięcia naukowe w roku ubiegłym uznała książki: *Historię Nauki Polskiej. Nauki Filologiczne* i B. Orłowskiego *Technika*.

Andrzej Śródka
(Warszawa)

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W 1999 R.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-ORGANIZACYJNA

Zgodnie z tradycją Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN każde z zebrań plenarnych składało się z dwóch części: naukowej (przeważnie o charakterze interdyscyplinarnym) i organizacyjnej. W naukowej części tych posiedzeń uczestniczyli poza członkami Komitetu także inni historycy różnych dziedzin nauki z całego kraju, co ma istotne znaczenie, upowszechniając problematykę tej wielospecjalistycznej dyscypliny.

1. Zebrania plenarne

A) 12 lutego 1999 r. Temat referatu: *Fizjologia krążenia krwi w perspektywie historycznej. Jak teoria Harvey'a zahamowała rozwój medycyny*. Referat wygłosił prof. dr med. Andrzej Śródka (Warszawa). W. 1628 W. Harvey napisał pracę o ruchu serca i obiegu krwi u zwierząt. Datę tę przyjmuje się za początek fizjologii człowieka i zwierząt. Harvey stwierdził, że krew żylna zmienia się w płucach w krew tętniczną oraz, że zastawki żyłne wymuszają jednokierunkowy przepływ krwi. Do tej teorii krytycznie ustosunkował się R. Lower. Doszedł on do wniosku, że w płucach krew żylna pozbywa się substancji szkodliwych, a na ich miejsce przyjmuje zawarty w powietrzu czynnik ożywczy (rodzaj pneumy) i przekształca się w krew tętniczną. Wynika z tego, że krew tętnicza zwierząt i ludzi powinna mieć właściwości leku. Od tego momentu datują się pierwsze transfuzje, które jednak zostały niebawem zakazane ze względu na ich konsekwencje, tj. liczne zgony pacjentów. Stosowane na szeroką skalę upusty krwi żyłnej, powszechne do połowy XIX w, zyskały na znaczeniu przez podbudowę pseudo-teorią naukową. Dopiero w połowie XIX w. krakowski lekarz